הנחמות ראליסטיות יותר מהקינות | זוהר ואתחנן נחמו תשפ"ו (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

הנחמה שבהתבוננות במציאות — שבת נחמו

הקדמה: כיצד ממשיכים אחר גלות השכינה

ערב שבת ואתחנן, שבת נחמו. בשיעורים האחרונים עסקנו בסוגיית בין המצרים על פי עניני הימים, וכעת עומד אני בספק שאיני יודע לפתור לעולם: כיצד ממשיכים הלאה לאחר שדיברנו על גלות השכינה, על המצב האמיתי, על המציאות כפי שהיא. שלושה שבועות שלמים עוסקים בכך, ותשעה באב הוא שיאו של הענין. ותמיד נדמה לי, באמת, כי קשה עד למאוד להמשיך הלאה מכאן, ועל כך גופו צריך ללמוד ולעמוד.

וכבר דיברנו על זה, ואמרנו כי אי אפשר לדבר באמת על גלות השכינה כל עוד אין מבינים את השמחה המונחת בתוכה. שהרי שמחה אין פירושה אלא להיות חי, פשוט להיות בחיים. אדם מת אינו אבל כלל, שכן האבלים הם החיים, ואילו המתים אינם מסבים צער ואינם שרויים באבל, כי אינם בחיים. האבלים הם החיים, ועל כן מוכרחים כבר בתוך האבלות עצמה להכניס שמחה מרובה, חיות מרובה, אור מרובה — שאם לא כן, אין כאן חיים כלל.

וכל זה הוא שפותח לנו את העין לראות את מצב השכינה לאמיתו. כמו שאמרה השכינה למרן הבית יוסף, כפי שדיברנו בשיעורים הקודמים, באותה התגלות שאמרה לו "אילו ידעתם" — אילו ידעתם מה גודל הצער שיש לי. במילים אחרות: אילו יכול היה אדם להביט בעיניים פקוחות על המציאות, בלא כל אותם כיסויים של דברי חיזוק, בלא כל אותם דברי שטות והבל — לא היה יכול לשאת זאת, לא היה מוצא שום טעם, לא היה טעם בחיים. כך כתוב בהתגלות השכינה למרן הבית יוסף — איני זוכר את הלשון המדוייק — והם קיבלו זאת כדבר חשוב ומרכזי מאוד, כהתגלות מרכזית של מה שמשמעו לגעת ולתפוס את צער העולם, את צער השכינה.

סדר החכמים: לחיות בתוך החורבן

וכך הוא אכן האמת. אילו היינו ראויים, כמאמר רבי יוחנן, אילו היינו מבינים באמת, לא היינו יכולים לאכול בשר ולא לשתות יין, לא לשאת אשה ולא לעסוק בפריה ורביה, ולא לעסוק בישובו של עולם כל השנה. אלא מאי? אם כן לא יהיה עולם כלל, ולא יהיה מי שהקדוש ברוך הוא יגאל. על כן תיקנו החכמים סדר, כדרכם בכל דבר לתקן בחינה של דרך הממוצע: כל השנה נושאים אשה, אך בשעת החתונה זוכרים ואומרים "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני" (תהלים קלז), ומשמיטים דבר יפה אחד מן החתונה, תכשיט אחד, וכיוצא בזה. אדם בונה לו בית, ומשייר בו זכר לחורבן.

במילים אחרות: כל זה נובע מכך שאי אפשר באמת לחיות בתוך החורבן, וצריך להבין זאת היטב. וזה מה שאני מבקש לבטא — ומן הסתם כבר נאמר בדרכים רבות — אך זו הנקודה הראשונה, הדרשה הראשונה של שבת נחמו: קשה הדבר באמת עד מאוד.

הסתר פני הסתרה

אנו חיים חיים שלמים בתוך הסתרה מסויימת, שאפשר לקרוא לה הסתר פני הסתרה. שאילו היה אדם תופס באמת את המציאות של העולם — מצד הרע שבה, מצד החסרון שבה, לא מצד הטוב שעתיד להיראות אלא מצד החסרון — מצד מה שקרוי גלות השכינה, מצד מה שיש להרהר בו בתיקון חצות בכל לילה; שהרי אין הדבר פוסק בתשעה באב, ומשמתחילים שבעה דנחמתא אין מפסיקים לומר תיקון חצות, ככל שהדבר משמעו, כפי שלמדנו — אילו הביט אדם על זה באמת, לא היה יכול לחיות, והיה שרוי בדכדוך גמור. ואין זה מליצה בעלמא: מי שמעיין בקינות עלול להתמלא דכדוך גמור מהן.

עלנותה של השכינה במגילת איכה

אם כן, אלא מאי, מה היא העצה? הרהרתי בכך בעיוני במגילת איכה, ואומַר כך: הנביא ירמיהו מקונן על השכינה, מקונן על עיר ציון וירושלים. והמילה העיקרית — ואף שאין זה שיעור על איכה — כמעט כל הענין מונח במילה הראשונה, בפסוק הראשון: "איכה ישבה בדד" (איכה א, א). השכינה יושבת בדד — ולומדים שהיא בדד מבעלה ובדד מבניה, אין לה חברים, אין לה יחוד, היא לבדה, היא עלנה. ובמה עלנותה? אחד הדברים הנאמרים שם הוא שכל רעיה בגדו בה — "כָּל רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ" (איכה א, ב).

וכשמגיעים לפרק השני, מתחיל הנביא לדבר על כך שאי אפשר אף להעמיד דבר לעומתה: "מָה אֲעִידֵךְ מָה אֲדַמֶּה לָּךְ" (איכה ב, יג). פסוקים אלו הם שהזוהר התלהט בהם מאוד בהקדמות הזוהר, שכן הזוהר כולו הוא במובן מסויים תשובה על מגילת איכה, וצריך לזכור זאת. "מָה אֲעִידֵךְ מָה אֲדַמֶּה לָּךְ הַבַּת יְרוּשָׁלַם מָה אַשְׁוֶה לָּךְ וַאֲנַחֲמֵךְ בְּתוּלַת בַּת צִיּוֹן כִּי גָדוֹל כַּיָּם שִׁבְרֵךְ מִי יִרְפָּא לָךְ" (איכה ב, יג). זהו הפסוק שעליו בנוי הזוהר, על אותו "מִי יִרְפָּא לָךְ", כיצד מוצאים את ה"יִרְפָּא לָךְ".

האבל שהוא לבדו

וכוונת הדבר: בדרך כלל, כשם שאדם היושב שבעה, אדם השרוי באבלות — הוא לבדו. כל אבל הוא לבדו. "אבל אין לו פה", הוא אינו יכול לדבר, אינו יכול לבטא את אשר הוא מרגיש. אנשים רבים תיארו זאת: היו שרויים באבלות, אירעה איזו טרגדיה, והם יוצאים החוצה, והעולם כמנהגו נוהג, כל העולם ממשיך הלאה. מה פירוש? אותה בדידות עצמה גורמת לאדם להרגיש רע, להרגיש כאילו הוא היחיד, כאילו הוא אבוד, כאילו הוא היחיד שקורהו מוות, שאירעה לו טרגדיה, והעולם כולו ממשיך הלאה. ואומר לו האדם: אל תדאג, אינך כה גדול בעיניך — גם אתה תמות, ובדרך צאתם מן השבעה שלך יהרהרו האנשים רק בעומס התנועה שבדרך הביתה, ולא יחשבו עליך כלל. וזוהי גזירה על כל אדם, ועתה אני מת בלבבי.

הנחמה: אינך לבדך

וזוהי העלנות. ועל כך יש נחמה: כשבאים לנחם אבל, אחד הדברים העיקריים הוא — אין צורך באמירת תורות ובהשמעת הקושיה ובתירוץ מדוע כך וכך. העיקר הוא, שבבואנו לנחם אנו מראים לאבל שאינו לבדו. זהו סדר העולם, סדר היהדות, כמו שאומרים "בתוך שאר אבלי ציון וירושלים" — אין אתה האבל הראשון ואין אתה האבל האחרון, יש סדר, ואנו עמך. מכניסים את הדבר בתוך הקשר, ובכך יש נחמה מסויימת, כמו שאומרים "צרת רבים חצי נחמה".

ועל זה אומר הנביא, וכך פירש רש"י באיכה, "מָה אֲעִידֵךְ מָה אֲדַמֶּה לָּךְ" — מה אשוה לך ואנחמך, שאין לי מה להעמיד לעומת צרתך. אילו היה לי אחר, אילו יכולתי לומר: הבט, גם עיר פלונית עברה ענין דומה — כי אז היה אפשר לחיות עם זה, שהרי הוא חלק מן המציאות, חלק מן העולם. וכשאדם מבין שדבר מה הוא חלק מן העולם, הוא נרגע, אך כאן אין הדבר קיים. "מָה אֲדַמֶּה לָּךְ" — אם כן, "כִּי גָדוֹל כַּיָּם שִׁבְרֵךְ", אין לי נחמה, אין דברי תנחומים שאוכל לתת לך, שכן שברך גדול מכל שאר הערים, גדול מכל שאר הצרות, וגם בזאת את לבדך. אין לך אף עם מי לקונן, מלבד שאין הם רוצים לקונן עליך; ואם בכל זאת מקוננים, שוחקים הם ולעגם על פיהם. שחוק על כל עמי — כל שאר האנשים שוחקים, אומרים: הא, ידעתי, "יושבת בדד". שוחקים, אך אינם מקנאים, ואינם משתתפים בצער באמת, ואינם יכולים להשתתף, שכן אין להם אותו סוג של בעיה.

תפקידו של נביא: מעיד, מדמה, משוה, מרפא

וכשאומר זאת הנביא, מתעורר לכאורה בפסוק הבא ענין נפלא. שהרי הוא נביא, וירמיהו נביא היה, וירמיהו כתב את מגילת איכה, כמאמר המדרש וכדברי חכמים. ותפקידו של נביא, של נביא אמת, הוא זה: נביא אמת הוא אדם היכול להרים את המציאות, להרים את צער השכינה, להרים את מצב השכינה אל השער, אל השמחה. תהא המציאות אשר תהא — הוא מסוגל להרימה.

ובאמת, כשנאמר "מָה אֲעִידֵךְ מָה אֲדַמֶּה לָּךְ" מתעוררת מיד קושיה: מה פירוש "מָה אֲעִידֵךְ"? בשר ודם, אדם המדבר בשכל אנושי, מוכרח לחיות עם כיסויים מסויימים, עם לבושים מסויימים, שכן אינו יכול לעמוד ישירות נוכח האמת. רק הקדוש ברוך הוא, "עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ", הוא היכול להביט ישירות במציאות; ואילו אדם מוכרח לראות את עצמו בתוך לבושים מסויימים, בתוך מושגים מסויימים, מכניס הוא כל דבר בתוך מעשה, כדי שיוכל להרימו.

והנה אחד הדרכים לנחם אדם הוא להעמיד לו דבר לעומת צרתו, ובזה אמר הנביא "מָה אַשְׁוֶה לָּךְ וַאֲנַחֲמֵךְ" — אין לי. ומתעוררת הקושיה: הרי נביא הוא. מה אפוא תפקידו של נביא אם לא לבטא דברים שאין אחר יכול לבטא? מה תפקידו של נביא אם לא לומר דברים שהם באמת בגדר "מי ישוה לו"? "מי ישוה לך" — הרי זו ממש הלשון שאומרים בנשמת, ואני סבור שהוא פיוט הבא לאחר נשמת: "מי ידמה לך, מי ישוה לך, מי יערוך לך". ואילו הוא אומר "מָה אֲדַמֶּה לָּךְ, מָה אַשְׁוֶה לָּךְ" — והלוא "מי ידמה לו" הוא כל תפקידו. מהו יהודי? נביא הוא אדם המחובר עם השכינה, המחובר לאותם סוגי דברים שהם "מי ידמה להם ומי ישוה להם". ואם כן, מה טענתו — "מָה אֲעִידֵךְ, מָה אֲדַמֶּה לָּךְ, מָה אַשְׁוֶה לָּךְ, מִי יִרְפָּא לָךְ"? הרי הן ארבעת הפעלים שבפסוק.

ארבעת הפעלים שבפסוק

להעיד, לדמות, להשוות, לרפא — כל אלה הולכים יחד, וזהו תפקידו של הנביא. תפקידו למצוא כיצד להעיד: "הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם" (דברים ל, יט) — זה היה תפקיד הנביא הראשון, משה רבינו, וכן ישעיהו הנביא. הם מעידים בישראל את המציאות, "הַעִדֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (דברים ל, יט) — הריני מראה את המציאות. אני משוה, אני מדבר על אותם דברים שאין דומה להם, שאין בהם באמת דומה — ואף על פי כן אפשר לבטאם. שהרי זה תפקידם של דברי תורה, של האלף בית של התורה — לתת מילים לכך.

ומהו לדמות? "וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה" (הושע יב, יא). "גדול כח הנביאים שמדמין את הצורה ליוצרה" (בראשית רבה כז). גדלות הנביאים היא שהם מסוגלים לדמות דברים שאי אפשר לדמות. וכיצד? כי לכך הוא נביא, זה תפקידו. וזהו "מִי יִרְפָּא לָךְ" — ועל כך נאמר "כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ" (שמות טו, כו). זה היה מן הדברים הראשונים שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל בצאתם ממצרים: "כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ" — אני יכול לרפא את המציאות, אני יכול לרפא. "וַיְרַפֵּא אֶת מַזְבֵּחַ ה' הֶהָרוּס" (מלכים א יח, ל) — אני יכול לרפא את המציאות מתוך שהוא מביט עליה בבהירות. הוא מעיד, והוא משוה, והוא מדמה, והוא מנחם, והוא מרפא. זהו הדבר. והוא אומר "איני יכול" — וזו ממש קושיה, שהרי זה תפקידו.

נביאי השקר: שוא ותפל

על זה אומר ירמיהו את הפסוק הבא, ומקונן ואומר: אשיב לכם — הנה נביאיך, נביאיכם, וכוונתו כאן לנביאי השקר שלמדים בספר ירמיהו. ומכאן רואים כי ספרו של ירמיהו הנביא הוא, שכן הוא התמודד ונאבק עם נביאי השקר, כחנניה בן עזור וחבריו, שהעידו ואמרו כי כלי ה' שבים מבבל, ועשו סימנים שלמים, אותות ומופתים, ונתנו חיזוק לעולם שלא ייבהלו, שהכל ישוב אל תיקונו, שהכל יהיה טוב. וירמיהו הנביא אומר: התופס אתה? נביאיכם בוגדים בתפקידם להיות נביאים.

"נְבִיאַיִךְ חָזוּ לָךְ שָׁוְא וָתָפֶל וְלֹא גִלּוּ עַל עֲוֹנֵךְ לְהָשִׁיב שְׁבוּתֵךְ וַיֶּחֱזוּ לָךְ מַשָּׂאוֹת שָׁוְא וּמַדּוּחִים" (איכה ב, יד). נביאיך, אלה שתפקידם להעיד ולדמות ולהשוות ולנחם ולרפא, אמרו במקום זאת "שָׁוְא". "שוא" פירושו שקר, כלום, אשפה, לא אמת. "וָתָפֶל" פירושו דברים חסרי טעם, כמו "היכל תפל בלי מלך", דברים חסרי טעם, כדבר שאין בו מלח שקרוי תפל.

לגלות עונך

והם לא גילו על עונך, כמו שאמרו בגמרא "יְגַל שָׁמַיִם עֲוֹנוֹ וְאֶרֶץ מִתְקוֹמָמָה לוֹ" (איוב כ, כז). תפקידו הראשון של נביא, תפקידה הראשון של השגה, הוא לגלות את העוון, להיות בהיר עמו. כמו שאמרו "ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם" (יומא ט). ואף שביומא נאמר הדבר, חושב אני שיש בו רמז על בית שני, שכן אמרו חז"ל כי השבר שבידינו — שהם קוראים לו שנאת חינם — הוא בבחינת "אחרונים שלא נתגלה עונם ולא נתגלה קצם". אין אנו יודעים כלל מהי בעייתנו. ומה שאין אנו יודעים אין פירושו שאין אנו יודעים באמת — אפשר לעיין בגמרא ולראות שכתוב "על שנאת חינם" וכיוצא בזה — אלא שאין אנו תופסים זאת, אין לנו האחיזה, אין לנו הכוח, אין לנו נביא. וזהו התפקיד, זהו משמעו של נביא.

וזה פירוש הדבר שכשאומרים כי אין לנו נביא: אין לנו אחד המסוגל להביט במציאות בעיניים ולומר מה היא. יש לנו כל מיני אנשים האומרים כי אם יגלו את העוונות, "לְהָשִׁיב שְׁבוּתֵךְ", אפשר לשוב בתשובה, אפשר לתקן את השביות, את הפראות, את החוצפה, את ההנהגה שאינה כשורה; ואם לא — הרי הנביא דוחה, והוא "מַשָּׂאוֹת שָׁוְא וּמַדּוּחִים", דברי שקר ודברים הדוחים מן הדרך. במקום להשיב את הדרכים, "לְהָשִׁיב שְׁבוּתֵךְ", דוחים דברי הנבואה את האדם מן הדרך.

מהו "תפל"? ביקורתו העמוקה של ירמיהו

הרהרתי כך: מהו "מַשָּׂאוֹת שָׁוְא"? כל הלשונות מבינים אני. "מַדּוּחִים" — מבין אני מה הוא. "שוא" — שקר, או כמו "אֵיפַת שָׁוְא", לא טוב. אך מהו "תָּפֵל"? מה ענינו כאן? מבין אני שהוא לשון מליצה — דברים חסרי טעם. אך מה פירוש דברים חסרי טעם? מה ענין חסרון הטעם כאן?

והרהרתי שיש כאן ביקורת עמוקה של ירמיהו הנביא על נביאי השקר, והוא מלמדנו מהי הדרך להיות נביא אמת — שאז יתקיים "וְאַתָּה תִּהְיֶה לִי לְפֶה" (ירמיה טו, יט), ואז יהיה "מִי יִרְפָּא לָךְ", כמו שאומר הזוהר על "מי" — אותו העומד על הסוד הקרוי "מי", היא הבינה. זהו "מִי יִרְפָּא לָךְ", כמו שנאמר "כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֲמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תְּנֻחָמוּ" (ישעיה סו, יג).

נביאים ובינה

ומהו פירוש הדבר? ירמיהו הנביא, ונביאים בכלל, ענינם בבינה; נביא הוא זה המדבר עם ה"מי". והפירוש הוא כך: אנו רואים את כל אותם נביאי השקר, נביאי "אַךְ חָזוֹן לִבָּם" (ירמיה כג). אין להאשים אנשים — המציאות היא הגורמת לכך — אך אלה הם אותם אנשים אשר על כל דבר יש להם מילה טובה, על כל טרגדיה, על כל בעיה, יש להם איזו קלישאה, יש להם איזה דבר: נו, הקדוש ברוך הוא יעזור, הכל יהיה טוב.

חיזוק כבריחה מהשתתפות בצער

דיברתי לאחרונה עם אחד, כי פעמים רבות כשבא אדם לחברו עם צרה שיש לו, נותן לו החבר חיזוק. כך מנהג העולם: נותנים חיזוק, אומרים "אל תדאג, יהיה טוב". וכשמעמיקים בדבר רואים שהסיבה שהוא נותנו פעמים רבות אינה משום שרוצה לחזק את חברו ולעזור לו. שהרי כלל אין ברור שהדרך לעזור לזולת היא לחזקו ולומר לו שהכל יהיה טוב; ייתכן שהדרך היא ההיפך — לעורר אותו ולהראות לו מה הוא צריך, "לגלות עונך", להראות לו מהי הבעיה — ו"עונך" אין פירושו דוקא חטאו — ומה אפשר לעשות, מה צריך לעשות. לא תמיד יש מה לעשות, שכן יש לו מחלה או ענין אחר, אך צריך לדעת מה אפשר לעשות; ולא תמיד הדרך הנכונה היא זו.

פעמים רבות יש דברים אחרים. פעמים רבות נדרש שאתה תעשה דבר מה, ופעמים רבות אותו חיזוק שאומרים אינו אלא חוסר הנוחות של המחזק. כלומר: כשבא אלי אדם עם צרה, יש לו כביכול תביעה עלי. ראשית, יש בעיה בעולם, ומה יש לעשות עמה? הצריך אני לעשות דבר מה? הצריך אני לעזור לך? מישהו עשה לך עוול — הסבור אתה שעלי לילך עתה ולקרוא לאותו אדם, לעורר עליו, לעשות לו דבר מה? הא, יודע אתה מה? נותן לו

האדם — אומר לו אמונה, אומר לו חיזוק. אומר לו את אותו הדבר שאומרים לכל אחד, אותו הפזמון עצמו: הא, הקדוש ברוך הוא עוזר בכל, "כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד" (ברכות ס), דע לך "איני איש בעולם כלל", וכל מיני פזמונות כאלה.

וזאת אין הוא עושה משום שרוצה לעזור לזולת, אלא עושה זאת משום שאינו רוצה להיות אשם, אינו רוצה להיות באותו מצב בלתי נוח שבו יש בעיה שאולי צריך לעשות עמה דבר מה, ועל כן הוא דוחה אותו בכך. ובכלל, איני מדבר רק על כך שהדבר מחייב אותו לעשות משהו — עצם הדבר אינו נוח לו. אין אנשים אוהבים להרגיש רע, וזה צודק וטבעי; וגם בצרת חברו אין הוא רוצה להרגיש רע. על כן הוא אומר חיזוק כדי שלא יצטרך להשתתף בצער חברו. הרי שהחיזוק הוא דרך כיצד לא להשתתף בצער הזולת. איני אומר שאין צורך לדעת מתי לחזק וכשנצרך הדבר, אך יש כאן הבחנה כזאת.

הקלישאה חסרת הטעם

ירמיהו הנביא ודאי היה מן היהודים שהיו בעלי אותה הבחנה, וטען כי מלבד היותו שוא, אף תפל הוא — אין בו טעם. וכשמעיינים בכל אותם מכתבי חיזוק, בכל אותן קלישאות של חיזוק, אותו הדבר עצמו שוב ושוב. אותו הסיפור מספר המגיד מדי שבוע, שאינו סר מפיו לעולם. אין בזה טעם — לא רק שהוא שקר, אלא שאין בו טעם. מי שבוכה — זו ביקורת בסיסית על מי שאומר דברים שהם שוב ושוב אותו הדבר עצמו, קלישאה. "קלישאה" — אולי אין מילה עברית לזה, אולי עוד יִלָּמדו את המילה — פירושה דבר חסר טעם, כלחם בלא מלח שאין בו טעם.

ומתי יש טעם? יש הסבורים שאם כן צריכים להיות אמנים, בעלי דרשנות, וצריך הוא בכל פעם להפוך את הכוונה, לומר בכל פעם איזו חכמה, איזו חכמה עליונה, ואז יש טעם. אמת, יש בזה מעט יותר טעם ממי שאומר תמיד אותה קלישאה שוב ושוב ואף הוא עצמו אינו חוצב בה. אך אף זה עלול להפוך לחסר טעם, שכן תופסים את התכסיס — תופסים כיצד אומרים הוא בכל פעם את ההיפך. אל תסבור — למה אני מתכוון? — אל תסבור ששבת חזון היא השבת הנמוכה שבשנה, לא, היא השבת הגבוהה שבשנה. אל תסבור ששבת נחמו היא שבת טובה — יודע אתה מה, אומַר את ההיפך, אשא שיחה ששבת נחמו תהא עצובה. מדוע? משום ששבוע שעבר היינו צריכים להיות שמחים, והשבוע נהיה עצובים. אולי בדיוק להיפך? איני יודע. וגם הדרך הרגילה קדושה היא. הרי ששניהם מעניינים.

האמת כמקור המעניינות

מהו דבר מעניין? מהו דבר שאינו תפל? הוא ההיפך מתפל — מומלח, דברי טעם. וצריך להתבונן בזה, ואני מבקש להתבונן בזה מאוד, שכן זה דבר הנוגע גם לי. כל אחד מבקש לשמוע את הרבי, לשמוע את בעל הדרשן, לשמוע את המגיד שיעור האומר דברים של טעם, האומר חידושים. כל מי שהוא מעט נבון, מעט בוגר, אינו מבקש לחזור על אותו הדבר עצמו — אף שאולי צריכים גם זאת — אלא מבקש לשמוע איזה חידוש.

עתה מתעוררת שאלה: כיצד מוצאים חידושים? כיצד מוצאים דברים אמיתיים שיש בהם טעם? מהיכן נוטלים דברי טעם? פעמים רבות נדמה לאדם שדברי טעם צריכים להיות ההיפך — אם הרב הרגיל אומר כך, יאמר הרב את ההיפך; או שלא ממש כך, אלא יביא שלוש שיטות ויעשה מהן איזו תורה. ומה יהיה כשצריך בכל זאת לומר חיזוק כמו שאומרת הקלישאה? כי אז הוא אבוד, כי אז הוא עושה זאת אך אינו חש דבר, ואין בזה טעם אף הוא — ודאי אין בזה טעם, כפול אין בזה טעם, ואף הוא עצמו אינו מאמין בזה.

או בכלל, כמו שאומרים, מתוך שהוא צריך חידושים הוא אומר דברים עקומים, שכן הדברים הישרים כבר אינם חידוש, את הדברים הישרים כבר יודע כל אחד. ועל כן, כדי לחדש, כדי לחוש איזה טעם, צריך לעשות פשט עקום. אך אף בזה אין היגיון — לא ייתכן שנצטרך לעשות פשט עקום. ונשוב אל הטענה: נניח שהיה נביא השקר אומר דבר של טעם ועושה מליצה יפה, הרי היה טוב. אך הבעיה היא שהוא שקר, לא כן? ומה קשר יש בכך שהוא "שוא ותפל" — חסרון הטעם הוא בעיה אחת וחסרון האמת בעיה אחרת?

הגמרא: אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד

והנה אומרת הגמרא: כיצד ידע ירמיהו הנביא באמת? הרי צדקיהו וחנניה בן עזור ומאה וחמישים נביאים היו, וכולם אמרו נבואה הפוכה מנבואת ירמיהו. אומרת הגמרא בסנהדרין — גמרא נפלאה שצריך לבארה, גמרא נוראה — כיצד ידע ירמיהו שהוא אומר אמת והם אומרים שקר? שמא הם האומרים אמת?

אומרת הגמרא כך: ראה הוא מאה וחמישים נביאים אומרים אותה נבואה עצמה, בדיוק באותה הלשון. אמר ירמיהו: יש לי קבלה — ויש לעיין מהיכן באה הקבלה, ואיני זוכר לשון הגמרא בדיוק — "סגנון אחד עולה לכמה נביאים" (סנהדרין פט). "סגנון" פירושו נושא אחד. נושא אחד יכולים נביאים רבים לומר, ופעמים רבות יאמרוהו באותו נוסח, ואף באותה מילה ובאותה מליצה רואים לעתים — זו כוונת הגמרא — אלא שכל אחד מכניסו בתוך מהלכו, בתוך סגנונו, בתוך מבטו על מה שיש. "ואין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד" (סנהדרין פט). שני נביאים אין הם מתנבאים בסגנון אחד. כאילו יש כאן קבלה: כשהקדוש ברוך הוא שולח נבואה לאדם, אינו שולחה באותה הלשון לשני אנשים.

ואם שני אנשים, שני נביאים, אומרים בדיוק אותו פסוק — זהו כבר סימן שהוא נביא שקר. ואם יעיין אדם בנביאים, לעתים מוצא הוא אותו פסוק? יש לומר שזה כשאחד מוסר את דברי חברו — מותר לחזור על נבואת חברו, מותר לומר אחריו, שכן אפשר שהוא אותו אמת, ואם דבר טוב הוא אין צורך לחדש חדשות. אך משמעו שהוא מכניסו לתוך עולמו, לתוך פשטו.

וזאת ידע ירמיהו. ראה שאם כל אחד אומר בסגנון אחד, הרי זה נביא שקר. ומה פירוש? כך אני לומד בזה: רואים כאן בבירור שאותו הנושא שאני אומר — אין בו טעם. אין בו טעם. שכן כשכל אחד אומר אותה תורה עצמה, אין בזה טעם. "אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד".

האמת היא המעניינת

אלא מאי, תאמר, מה פירוש — כל אחד צריך להיות מקורי, כל אחד צריך לומר איזו מליצה חדשה? ומה אם אין לי מליצה אחרת, אלא אני אומר אותו מזל טוב שאומר כל אחד? לא — הבעיה היא שעתה איני יודע, ולא רק שאיני יודע, אלא שאין זה אמת. כלומר: עצם זה שאתה אומר דבר חסר טעם הוא סימן שאין זה אמת.

או במילים אחרות: אם מבקש אדם את האמת, ידע כך — לא רק שהוא מבקש את האמת, אלא אם מבקש אדם דבר שיש בו טעם, ידע שאין צורך לבקש טעם, אלא צריך רק לבקש את האמת. באותו רגע שיבקש את המציאות, שיהא ישר, שיבקש מה הן העובדות באמת — ממילא יהיה מעניין. מדוע? שכן המעניינות אינה באה מן האנשים, ואינה באה גם מכך שפעם חשבתי כך והיום אני חושב אחרת — דבר זה מעניין אולי לילדים קטנים. המעניינות באה מכך שמה שאני אומר, מה שהאמורא אמת, רבי אמיתי, אומר — הוא האמת. הוא מתאים עם הכל.

כמו שאומרים "האמת מתאים לעצמו בכל צדדיו". הוא אומר דבר אמת, ומוצא לו אלפי ראיות. מדוע? שכן האמת היא דבר שהוא מציאות, והוא מתאים. יוצא הוא לרחוב ורואה זאת. לומד בספר זה, לומד ספר חסידי, לומד ספר ליטאי, לומד כל ספר — ככל שהספרים באו לבטא את האמת, רואה הוא זאת בכל מקום. וכשהוא אומר שקר, מוצא הוא קושיות רבות, שכן השקר הוא דבר הפוך; אך הרבי אומר חכמה. וכשלומדים דבר אמת — ובאמת אני מתכוון לכל דבר שהוא בהיר יותר, המקרב את האדם יותר אל האלוקים, כלומר מקרב את האדם למה שהמציאות היא — כי אז הוא מעניין עד למאוד.

מדוע אנשים משעממים

במילים אחרות: מי שרוצה להיות מעניין, לחדש חידוש מעניין — רוב האנשים אינם מסוגלים לכך לא משום שהם משעממים ולא משום שהם מחקים את זולתם, אלא רוב האנשים אינם מסוגלים משום שהם מכסים את המציאות בשוא ותפל. "חָזוּ לָךְ שָׁוְא וְתָפֶל", הם מכסים — זו שבת חזון. הוא מכסה את הדרך בצרור מליצות שהן "שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד",

כל אחד אומר אותו הדבר עצמו. הרי פשוט שאין הוא מביט על המציאות ישירות. ובאותו רגע שתביט על המציאות ישירות — ודאי ייתכן שתאמר כמעט אותו פסוק כחברך, אך באות אחת יהיה שונה, שכן אתה רואה זאת מעט אחרת. ואל תתבייש, אמור בדיוק כך — יהיה מעניין. אך מתוך פחד מאחר, פחד לומר בעצמך, פחד להביט על העולם, פחד להביט על האלוקים כפי שהוא — ודאי תהיה שוא ותפל, שהשוא והתפל הולכים יחד.

הרי שהשוא והתפל אינם שני דברים נפרדים. מה שהוא קלישאה — הוא משום שאין הוא מביט על האמת. ומקור המעניינות אינו השקר, אלא מקור המעניינות הוא האמת. המציאות עשירה דיה, הקדוש ברוך הוא עושה בכל יום "חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ" (איכה ג, כג), עושה בכל יום דברים חדשים, חידושים על גבי חידושים. אין חסר כלל חידוש בכל יום למי שמביט על מה שיש בו מן החדש. ומה שאין לנו חידוש, מה שאומרים מדי שבוע אותו הדבר עצמו — הוא משום שיראים אנו להביט על המציאות. משום שאין מביטים לבסוף על המציאות, מביטים על מה שאמרו אתמול. מביט הנביא על מה שאמר הנביא האחר, בשולחן האחר — ודאי אז הוא אומר שקר, אז יש רוח שקר בפי כל נביא, שכל אחד אומר אותו שקר, שכן אינו מביט בעצמו על המציאות אלא על מה שכבר אמר. ואף אם יש בו נקודה של אמת, עדיין שקר הוא, שכן אילו הביט על האמת היה רואה מעט אחרת.

הכניסה אל החורבה

וזוהי הקדמה פשוטה למה שהתחלתי לדבר. עתה נשוב אל שדיברנו. יוצא כך: השכינה אמרה לבית יוסף, ואומרת היא לכל אחד באמת, לכל השומע את הבת קול המנהמת כיונה — יש שצריך פעם להיכנס אל חורבה. אסור להיכנס אל חורבה, זה הרמז שבגמרא. אסור להיכנס אל חורבה. רבי יהושע בן לוי פגש את אליהו הנביא, ואמר לו שנכנס לחורבה להתפלל, כמו שכתוב במסכת ברכות; ואמר לו אליהו שאסור להיכנס אל חורבה, מפני כמה טעמים אין ליהודי להיכנס אל חורבה. אין זו דרך, אין מקומו של אדם בחורבה.

ומה פירוש להיכנס אל חורבה? כבר רמוז הדבר בספרים רבים. יש מקום הקרוי חורבן — חורבן בית המקדש, "חורבה אחת מחורבות ירושלים". אין אדם יכול לחיות בחורבה. חורבה אינה מקום. חורבה היא מקום שבו "שעירים ורקדושים", שם מתהלכים שדים ורוחות, ומן העצבות אין נבנה דבר. אף על עצבות של חורבן אין נבנה דבר. מן החורבה אין נבנה דבר. ומהיכן נבנה בונה חורבות ירושלים? מעשיית חתונה, מ"כל ששון" — שמחה ושמחה וחתן וכלה. בשמחה אפשר לבנות דבר מה, ואילו מן החורבן אין אפשר לבנות. אסור להיכנס אל חורבן.

אלא שאירע שאין ליהודי היכן להתפלל — וזהו הסוד. אירע שאין ליהודי היכן להתפלל, ולפעמים מוכרח הוא להיכנס אף אל החורבן. הרי זו משמעות שלושת השבועות: שאין לו, ומוכרח פעם להיכנס אף אל החורבן. אלא שכבר תיקנו סדר. אז נכנס הוא אל החורבן, והחורבן אמיתי מאוד, ושם שמע בת קול המנהמת כיונה, בת קול שהיא כל מן השמים. והיכן היא ה"כל מן השמים"? מדוע אין שומעים אותה בישוב? משום שהישוב הוא מקום מכוסה היטב, מלא שוא ותפל, קהילת שוא ותפל. שם יש בית מדרש, ועליו שלט גדול, ושם באים הנביאים של "חָזוּ לָךְ שָׁוְא וְתָפֵל". ומתוך בלית ברירה חיים שם. ואם נכנס הוא אל החורבה, שומע שם עד כמה גדולות הצרות, עד כמה נורא הדבר. נו, ואם נורא הדבר, מתעוררת השאלה: אם כן, כיצד הוא ממשיך הלאה? מה יעשה עתה?

הנחמה אינה בלוף — היא אמת יותר

וכאן יש תוספת חידוש שצריך להבינו היטב ולשומעו היטב: שאין ולו מילה אחת של שקר בכל ענין הנחמות, אין ולו מילה אחת של חיזוק בזה. אם סבור אדם ששבע דנחמתא הן דבר כזה שבו אמנם אנו בגלות, אך אנו הולכים לעשות כאילו איננו — "תְּנוּ שֶׁכָר לְאוֹבֵד" (משלי לא, ו), משתכרים ומעמידים פנים כאילו איננו — אין זו נחמה כלל, זה בלוף. ומה מין נחמה זו? הנחמה פירושה לחיות בשקר? אם האמת היא שהשכינה בגלות, וחרף כל זאת מוצאים כל מיני תורות המנוגדות לאמת, המנוגדות למציאות הבסיסית — מי שמעיין בעיתון יודע זאת; ומי שאינו מעיין בעיתון יסבור שהכל כשורה. לא ייתכן, אין ייתכן דבר כזה כלל.

אלא מאי? אלא הפירוש הוא כך: אין זה נכון שמה שאנו אומרים הוא רק חצי המעשה. אין זה נכון שאם יביט אדם על האמת לאמיתה לא יִשָּׁתַכְנַע, ויאמר "אַחַי תְּנַחֲמוּנִי הֶבֶל" — אינני מתפתה אל כל אותן תורות, אני מבקש להביט על המציאות, ורואה אני שהמצב שקוע עמוק באדמה. אין זה נכון שיישאר שם. אמנם אמת, יש בזה אמת מרובה מאוד, וצריך לתת זמן לחלק הזה, צריך להביט עליו ולא לירא ממנו. אך אם ישאר שם באמת — זהו עצם הדבר. שלא כרבי עקיבא שצחק, שעשה חשבון — איני יודע כיצד לומדים זאת — שאם ישאר אדם שם באמת, אם יביט שם באמת, יראה שיש עוד דברים, יש עוד דברים.

ריאליזם אינו פסימיזם

מה פירוש, וכיצד אפשר לומר זאת באופן הפשוט ביותר? הרי צריך להיות ריאליסטי. אנו אומרים שצריך להיות ריאליסטי. ויש נטיה, נטיה מעניינת, נטיה מצחיקה בעולם, שעושה זיהוי מוטעה של ריאליזם עם פסימיזם. מעניין מאוד. כמו שאמר האומר: פסימיסט הוא הרואה את הכוס חצי ריקה, ואופטימיסט הוא הרואה את הכוס חצי מלאה. ומהי המציאות? האומ

ר שהכוס חצי ריקה וחצי מלאה. אלא שפעמים רבות מי שמחזיק עצמו כריאליסט אומר את הַחֶלֶק. מדוע? משום שאמת שהרבה מן החטאים אבודים מבקשים אף חצי כוס כשאינה קיימת: הכוס מלאה שליש, והוא אומר שהיא חצי מלאה. מדוע אתה אומר שהיא שליש מלאה? מה אין די? והרי אפשר שאף יותר מזה, ואפשר אף שהיא כה מלאה עד למעלה ראשה.

וריאליסט הוא זה שאומר: הרי אפשר למלאה. אתה ממוקד מאוד במה שאתה רואה — טוב מאוד. אך ריאליזם אין פירושו לראות רק בדיוק את שיש עתה. הרי מחר עשוי להיות אחרת. יכול להיות — אין פירושו שיהיה, אך יכול להיות. יש הרבה מאוד, וכשמעמיקים בדבר רואים, ואפשר — כבר דיברנו על נקודה זו בדרכים אחרות בשיעורים קודמים ואין זה מקומו. אפשר להביט על המציאות. אין כמעט — מלבד כל עוד אדם חי; ואם אדם מת, צריך לדעת מה מתרחש שם בעולם העליון, ואיני יודע, יהיו טובות אחרות ורעות אחרות. אך כל עוד אדם חי, לעולם מוצא האופטימיסט המוטרד נקודה טובה כלשהי. אין הוא מתכוון לשקר לעולם; ואם הוא אומר שקר, ודאי זו רוח שקר וצריך להיזהר.

על מה למקד

ולעתים צריך — ואומר, אין זה רק ענין של מהו האמת, אלא פעמים רבות אף ענין של על מה למקד. חשוב מאוד לזכור: השאלה של אמת ושקר אינה תמיד השאלה היחידה. יש שאלה של כוונה — דיברנו על כך בליל תשעה באב — שאלה על מה למקד. ואמת שיש מצוות, יש סדר, שהמיקוד עצמו הוא הנדרש. מי שאומר שהוא מבקש את האמת — דיברנו על כך בשבוע שעבר בשיעור ואין זה מקומו — מי שאומר שהוא מבקש את האמת, אין בזה די לעולם, שכן צריך גם לדעת על מה למקד. מלבד מה שדיברנו שצריך לדעת במה לבטוח, צריך גם לדעת על מה למקד.

נניח שזהו האמת, והאמת היא שכל העולם כולו אמת. שכל הקיים, "כל מה שעשה ה'", כל זה אמת. ועל מה בדיוק אני ממקד? צריך לזה אחריות חדשה, דעת חדשה, שכל חדש האומר: זה אמת, וגם זה אמת. ועתה מהרהר אדם בזה, ועתה מהרהר אדם בזה. וכיצד יודעים על מה להרהר? כאן באמת נכנס ענין מה שקוראים פסימיזם, אופטימיזם, וכל אותם סוגי מידות. זהו כבר ענין של מידות, לא ענין של שכל, לא ענין של דעת, אלא ענין של מידות.

באמת יש יותר טוב מרע

ומה שאני מבאר כאן הוא שיש כאן אמת. כלומר: אם אומר אדם — איני רוצה לדעת שום מעשיות, איני רוצה להאמין בשום תורות, אני רוצה רק להביט על המציאות — אף הוא יראה שפעמים רבות אף יכול להיות. ואני סבור שזו היתה התבוננותו של ישעיהו הנביא במה שכתב. נהוג אצלנו לומר שבע נחמות, ורק שלוש פורעניות ושבע נחמות; ויש הרבה יותר, ואפשר לעולם ללמוד שמתוך שאדם כה שבור צריך הוא כל כך הרבה חיזוק, אולי ואולי יעשה משהו. אך אמת גם זה, וזה חוזר להתבוננויות עמוקות מאוד שיש בשאלה מדוע יש טוב ורע בעולם, מדוע יש רע — שאף הוא אמת,

שאם יעמיק אדם יראה שתמיד יש יותר, או כמעט תמיד יש יותר אמת, יותר טוב מרע.

משל הטכנולוגיה

ואם יעמיק אדם — צריך אני לומר זאת — אבקש לומר את המשל, ואני סבור שאמת מה שאני אומר עתה, ואם יאמר לי אחד חילוק... נהוג לקונן. אמרנו שכל דבר אפשר לומר בדרך קינה. נהוג לקונן על — הרי יש טכנולוגיה, יש אינטרנט, מבלבל את דעת האנשים, נוטל את הרוגע, נוטל את ישוב הדעת, מכניס לאנשים כל מיני הרהורים אסורים, כל מיני מעשים אסורים, מקרב כל מיני, עושה כל מיני עירוב טוב ורע. נניח שהכל אמת. אף נניח שהכל אמת — איני מדבר עתה. אחד יכול לומר, אם הוא חיובי, שהוא פרו-טכנולוגיה, וימצא לה זכות, ויהיה יהודי שאומר שהוא שבע רצון ואומר שהכל רק כלים; וכבר דיברו על כך בהרחבה במקומות אחרים. יאמר אחר: אינך ריאליסטי. הבט על המציאות, ותראה — הבט כמה אנשים נטרפת דעתם, כמה אנשים מתבלבלים, כמה אנשים עוברים עבירות בגללה.

טוב, יודע אתה מה? אני מודה על כל המציאות. כבר ישבתי עמך תשעה באב, וקוננתי על כל העבירות שבעולם, על כל החטאים שבעולם, על כל הרע שבעולם, על כל החורבנות שבעולם, עד אין סוף עד אין קץ. מביטים על זה כמו "זְרוּעַ יְמִינִי" של בית יוסף, מביטים על כל המציאות. אני מסוגל לראות את החורבן בטרם היה. הוא ראה את כל הדבר בבהירות, בלא שום ספקות, בלא שום התחמקות, בלא שום שוא ותפל.

עתה אני אומר לך: עתה בוא אתה עמי, והיה מודה על האמת. אם אתה רוצה שאהיה מודה על האמת, שאביט על האמת — עתה בוא אתה עמי ואמור לי כמה דברים טובים יש בזה, כמה טוב. והאמת היא: כשם שיש לנו קושי, כשם שיש שוא ותפל, כשם שקשה לאדם לסבול את הרע, כשם שקשה לאדם לסבול עד כמה מבולבל המצב בהרבה מן הדברים שיכול להיות — כן קשה אולי, ואולי אף קשה יותר, איני יודע, לכל הפחות קשה כמותו, לאדם לסבול עד כמה טובים הדברים.

הרי צריך אדם רק לקום בבוקר ולראות שהוא חי באיזה עולם: יכול הוא לגעת בכפתור, והוא נדלק מאליו, ונעשה אור. הרי היה כאן ענין שלם, "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת" (שמות לה, ג), עשיית מעט אש היתה ענין שלם — שלושים ותשע מלאכות, הלכות שבת. מי שיודע את המציאות, את ההיסטוריה, יודע שאין זה דבר פשוט להאיר בלילה. דבר קשה הוא, עולה ביוקר; ובחצי פרוטה עולה החשמל לילה שלם.

וממשיך הוא בבוקר, ומבקש לדעת דבר מה, ולוחץ על כפתור, והוא מביא לו מיד בדיוק את הגמרא, בדיוק את המקור, בדיוק את כל המדע, כל שהוא מבקש לדעת בעולם ברגע אחד. איני מאמין — כשם שאותו אדם טוען עלי שאני מדמיין, שאיני מבין כיצד יש רע באינטרנט וסבור שהוא דבר טוב — איני מאמין שמי שמודה על האמת, שמבקש להיות נביא ולהביט על המציאות, יש לו כלל את הכלים, כלל את ביטויי השמחה, את ביטויי הנחמה שאפשר לומר על דבר כזה.

משל המזגן

יש מזגנים. לא ייתכן — אלפי שנים סבלו בני אדם, ואיני נכנס למה שהיה במשך אלפי שנים, אך יכול אדם לסבול היום, לסבול אנשים שאין בזה שום נקודה, סובלים הם מן החום. קיץ שלם הוא ממש צרה, כמו שלמדנו. הקיץ הוא זמן צרות, "וְקָטֵב מָרִירִי" (דברים לב, כד) — לא לימדתי זאת כאן ברבים, לימדוהו במקומות אחרים. צרה ממש היא, ומתקנים את כל אותה קליפה. ידעו שכך העיקר, כתב אני על זה — עוד לא שלחתיו מעולם, אולי לשנה הבאה — שקליפת בין המצרים, הקושי, שייכת מאוד לחום. "קָטֵב מָרִירִי" ענינו בחום. אפשר לדבר על כך פעם אחרת. יש בזה קליפה רוחנית וקליפה גשמית, וכל הדברים שייכים ממש לחום. זה פירוש "קָטֵב מָרִירִי" שבפסוק, ועל זה לומדים שבין המצרים ישנו, ועל זה החורבן לא נחרב באותו הזמן, משום שהיה חם מאוד. כלומר: החום הוא בעיה ממש.

וברוך השם שנגעו כמעט באותה בעיה: לוחצים על כפתור קטן, ובדרך כלל כשהמזגן פועל, לוחצים על כפתור אחד וכבר אין חום. זה ממש — איני סבור שצריך לעשות על זה סעודת הודאה שלמה. עושים סעודות בשבת נחמו ובחמישה עשר באב — סבור אני שצריך לקבוע יום טוב על הטכנולוגיה, על המזגן. יודע אתה מה — דבר אחד בכל פעם, יום טוב אחד בשנה לכבוד מה שיש מזגן. ותאר לך אילו היה חלק מיום טוב — איני מדבר בתורה, איני מדבר בגשמיות — יודע אתה מה חילוק יש בין ישוב הדעת ללמוד במקום שיש בו מזגן ובין מקום שאין בו? חילוק אמיתי הוא, אפשר לנסות ולראות. אף הצדיק הגדול ביותר שהתנער מכל שהוא יודע מן העולם הזה — עושה מזגן, ולומד לו יותר טוב, ומתפלל לו יותר טוב, והכל טוב יותר. צריך לעשות יום טוב מיוחד לכבוד זה. בחמישה עשר באב יעשו יום טוב מיוחד לרקוד לכבוד מה שיש מזגן, ויש טלפונים, ויש חשמל, ויש אינטרנט. הרי כל אלה דברים נפלאים — איני מדבר, איני מקיש שום בעיה, נניח לכל תשעה באב.

שלוש פורעניות ושבע נחמות: החשבון

עתה נחשב מעט, ומשמתחילים לחשב רואים שבמציאות, אם יש שלוש פורעניות — יש שבע נחמות. מוכרח להיות כן, שהרי מה שהמציאות מרובה מן הרע פירושו רק שאין הרע מציאות, ושהכל קיים. ממילא, כמעט בכל מצב קשה שהוא, כמעט בכל מצב יחיד ויחיד — מלבד אדם האומר "טוב מותי מחיי", שאז לא יאמר זאת — אך כל עוד אינו אומר זאת, יש יותר טוב מרע, יש יותר, והטוב כה טוב, כה עמוק, ואין לנו כלים לשערו, ואין לנו כלים.

שמחה של מצוה והאריז"ל

האריז"ל אמר שהשיג את כל מדרגותיו על ידי שמחה של מצוה. והיודע אתה מה פירוש שמחה של מצוה? שמחה של מצוה פירושה שהאריז"ל לא אמר מעולם שדור חלש הוא. זה הפירוש. שכן כשאומר אדם "הא, אנו עושים אילו מצוות", לא יהיו לו מצוות כלל. וכמו שאומרים, אומרים לו מן השמים: כה מזלזל אתה במצוותיך? מזלזל אתה. אך אם תאמר: הו, אנו מסוגלים היום לעשות יותר מצוות משהיה מישהו מסוגל לעשות, ואנו עושים את המיטב, ומסוגלים ללמוד תורה — אין שום שאלה בעולם שאנו מסוגלים היום ללמוד את התורה, ולהבין את האלוקים, ולהבין את המציאות, ולהבין את תורת הקדוש ברוך הוא, עם כל הכלים שיש, עם כל האנשים שיש. אפשר להרים טלפון ולהתקשר למי שרוצים, מאיזה סוג שרוצים, ולשאול על ידי בינה מלאכותית או ישירות, אין הבדל. אפשר ללמוד את התורה יותר מכל ראשון, מכל אחרון, מכל צדיק, מכל מי שהיה מסוגל — ממילא יש פשטים טובים יותר.

וכי צריך אדם להרגיש רע על שהוא אומר פשט טוב יותר מרש"י בפסוק? רש"י היה שמח. הוא לכאורה אמר לנכדו שהוא שמח, ואנו מסוגלים להיות פי אלף טובים יותר משהיה הרשב"ם מסוגל לחלום. ולא ייתכן — וודאי עדיין יש גלות, וודאי עדיין יש אלפי גזירות וצרות ומחלות ומעשיות, וכבר דיברו על כך, ואין מכחישים דבר.

ישעיהו הנביא לא היה הוזה

ישעיהו הנביא לא היה הוזה. לא אמר: הו, ירמיהו הנביא היה שחור-מבט, ראה רע, ואני אביט טוב. לא ולא ולא. אמר כך — כך לפחות הולך הסדר, אני יכול ללמוד בעיון ובפנים ונראה — אמר כך: אני רואה את כל הדבר, אני רואה את כל החורבן, חד בדיוק כמותו, עמוק בדיוק כמותו. אני מסוגל בעצמי לכתוב חורבנות כמו שכתב ירמיהו. אך אני מסוגל גם עתה לומר: כל עניינו אינו להכחיש את המציאות. אלא הבט מעט במציאות, ותראה עד כמה יפה ועד כמה מאושר ועד כמה טוב הוא.

וזה כמעט: כשם שמביטים על צרות החורבן, על צער השכינה, ורואים "נָפְלָה לֹא תוֹסִיף קוּם" (עמוס ה, ב) — אין רואים כיצד קמים — כן כשמביטים על אותו משהו טוב. שכן כלל הוא, כמו שאומר הבעל שם טוב: האוחז במקצת האמת אוחז במקצת האחדות, והאוחז באחדות אוחז בכולה. שהרי הטובה היא אחדות, הטובה פירושה כולה אלוקות. מזה נובע כל הדבר. אין דבר כזה חצי אלוקים, אין דבר כזה חצי אמונה. יש חצי כפירה כאן — "כפירה" פירושה חצי; "אפיקורסות" פירושה חצי; "על מנת לקבל פרס", אומרים הצרפתים, "פרס" פירושו חצי. כשהוא בקטנות — זהו רק מקום

שהוא נמצא בו; אך בגדלות הכל הוא הכל. ודוקא משום שהוא גדלות, אין לו כה הרבה מילים. קשה יותר לבטאו, שכן הכל אחד, הכל דבר אחד. דיברנו על כך בשיעור אחר ואין זה מקומו. אך אם אפשר לבטא זאת, אם יש לאדם מתנה כה יפה ומסוגל הוא לבטא זאת — ודאי שיש הרבה יותר, הרבה מאוד יותר. אפשר להיות שמחים באמת, ויהיה לנו שבת שמחה, ונדע ונשמע מעט ממה שאנו מדברים ונעמול על זה.

תמלול מלא

הנחמה מהסתכלות במציאות — שבת נחמו

הקדמה: כיצד ממשיכים הלאה אחרי גלות השכינה

היום ערב שבת ואתחנן, שבת נחמו. בשיעורים האחרונים דיברנו בסוגיא של בין המצרים לפי עניני הימים. ועכשיו תמיד יש ספק כיצד להמשיך הלאה אחרי שמדברים על גלות השכינה, על המצב האמיתי, על המציאות. מדברים על זה שלושה שבועות שלמים, אבל תשעה באב הוא השיא של זה. ובאמת קשה מאוד להמשיך משם, ועל זה צריך ללמוד.

אי אפשר באמת לדבר על גלות השכינה כשלא מבינים את השמחה שטמונה בתוכה. שמחה פירושה בסך הכל להיות חי. אדם שמת לגמרי אינו אבל; האבלים הם החיים, המתים אינם סובלים. לכן צריך להכניס בתוך האבלות הרבה מאוד שמחה, הרבה מאוד חיות, הרבה מאוד אור, אחרת לא חי כלום.

וכל זה פותח לנו לראות את מצב השכינה האמיתי, כפי שהשכינה אמרה לבית יוסף, שדיברנו עליו בשיעורים הקודמים: **"אילו ידעתם"** – אילו ידענו איזה מין צער יש לי. במילים אחרות, אם אדם היה יכול להסתכל בעיניים פקוחות על המציאות, לא מכוסה בכל מיני חיזוק, בכל מיני דברי שטות והבל, לא היה יכול לסבול, לא היה שום טעם בחיים. כך כתוב בהתגלות השכינה לבית יוסף, שקיבלו אותה כהתגלות מרכזית מאוד של מה שפירושו לגעת, לתפוס את צער העולם, את צער השכינה.

הסדר של החכמים: לחיות בתוך החורבן

וכך הוא האמת: כפי שרבי יוחנן אמר, אם היינו ראויים, אם באמת היינו מבינים, לא היו יכולים לאכול בשר, לא לשתות יין, לא להתחתן, לא לעסוק בפריה ורביה, לא לעסוק בישובו של עולם כל השנה. אבל אז לא יהיה עולם, לא יהיה למי שהקב"ה יגאל. לכן עשו סדר, כפי שהחכמים עושים על כל דבר בחינה של דרך הממוצע: כל השנה מתחתנים, אבל בשעת החתונה יזכרו, יאמרו **"אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני"** (תהלים קלז), ישאירו דבר יפה אחד מהחתונה, קישוט אחד. אדם יהיה לו בית, אבל יעשה זכר לחורבן.

במילים אחרות, זה בא מזה שאי אפשר באמת לחיות בחורבן.

הסתר פני הסתרה

אנחנו חיים חיים שלמים בהסתרה מסוימת, אפשר לקרוא לזה הסתר פני הסתרה. אם אדם היה באמת תופס את מציאות העולם מצד הרע שבו, מצד החסרון שבו – לא מצד הטוב שרואים, אלא מצד מה שנקרא גלות השכינה, מצד מה שצריך לחשוב בתיקון חצות כל לילה (זה לא נגמר בתשעה באב כשמתחילים את ז' דנחמתא, לא צריך להפסיק לומר תיקון חצות) – כשאדם מסתכל על זה באמת, לא היה יכול לחיות, היה באמת מדוכא. זה לא בדיחה; מי שמסתכל בקינות, יכול להיות מדוכא לגמרי מזה.

עלבונה של השכינה במגילת איכה

אם כן מה, מה העצה? חשבתי באיכה: ירמיהו הנביא קובל על השכינה, על עיר ציון ירושלים. העיקר טמון בפסוק הראשון, **"איכה ישבה בדד"** (איכה א, א) – השכינה בדד מבעלה ובדד מבניה, אין לה חברים, אין יחוד, היא לבד, היא עלובה. כל חבריה עזבו אותה: **"כָּל רֵעֶיהָ בָּגְדוּ בָהּ"** (איכה א, ב).

בפרק השני הוא מתחיל לדבר על כך שאי אפשר אפילו להשוות: **"מָה אֲעִידֵךְ מָה אְדַמֶּה לָךְ הַבַּת יְרוּשָׁלַם מָה אַשְׁוֶה לָּךְ וַאֲנַחֲמֵךְ בְּתוּלַת בַּת צִיּוֹן כִּי גָדוֹל כַּיָּם שִׁבְרֵךְ מִי יִרְפָּא לָךְ"** (איכה ב, יג). אלו פסוקים שהזוהר התעמק בהם מאוד בהקדמות הזוהר; כל הזוהר הוא במובן מסוים תשובה על מגילת איכה, צריך לזכור זאת. הזוהר בנוי על ה"מִי יִרְפָּא לָךְ", כיצד מוצאים את ה"יִרְפָּא לָךְ".

האבל שנמצא לבד

כל אבל נמצא לבד. "אבל אין לו פה", אין לו עם מי לדבר, הוא לא יכול להוציא מה שהוא מרגיש. אדם היה באבלות, קרה איזו טרגדיה, הוא יוצא החוצה, והעולם כמנהגו נוהג, כל העולם ממשיך הלאה. הבדידות הזו גורמת לאדם להרגיש רע: אני היחיד שמתים לו, קורות טרגדיות, וכל העולם ממשיך, הם אפילו לא חושבים עליך.

הנחמה: אתה לא לבד

וזו העלבון. על זה יש נחמה, שכאשר באים לנחם אבל, העיקר הוא לא תורות שצריך לומר לו, לענות למה. העיקר הוא להראות לאבל שהוא לא לבד. זה סדר העולם, סדר היהדות, כפי שאומרים **"בתוך שאר אבלי ציון וירושלים"**: אתה לא האבל הראשון, לא האחרון, זה סדר, אנחנו כאן איתך. אז יש נחמה מסוימת, כמו שצרת רבים חצי נחמה.

על זה הוא אומר, כך מפרש רש"י באיכה, **"מָה אֲעִידֵךְ מָה אְדַמֶּה לָךְ"** – אין לי להשוות כלום לצרתך. אם היה לי משהו שני לומר: תראה, בעיר השנייה גם היה ענין דומה – כשאדם מבין שמשהו הוא חלק מהעולם, הוא נרגע. אבל כאן אין. מה אדמה לך, כי שברך גדול מכל הערים האחרות, גדול מכל הצרות האחרות; אתה לבד גם בזה, אין לך אפילו עם מי להתלונן. אם כבר מתלוננים, הם צוחקים, זה שחוק על כל עמי; הם אומרים, אה, יושבי בדד, ידעתי. אבל באמת הם לא מרגישים איתך, כי אין להם אותו סוג בעיה.

תפקיד הנביא: מעיד, מדמה, משוה, מרפא

לכאורה יש כאן קושיא: מה פירוש "מה אעידך"? התפקיד של נביא – ירמיהו היה נביא, ירמיהו כתב את מגילת איכה – נביא אמת יכול כן להעלות את המציאות, הוא יכול להעלות את צער השכינה, את מצב השכינה, אל השמחה. מה שלא יהיה המציאות, הוא יכול להעלות אותה.

כשאתה בשר ודם שמדבר בשכל אנושי, אתה חייב לחיות עם כיסויים מסוימים, לבושים מסוימים; אי אפשר להיות ישירות מול האמת. אבל הקב"ה, **עיני ה' אלקיך**, יכול להסתכל ישירות על המציאות. אדם חייב לראות את עצמו בתוך לבושים מסוימים, מושגים מסוימים; הוא מכניס כל דבר למעשה כדי שיוכל להעלות.

אז הקושיא: הרי הוא נביא. מה תפקיד הנביא אם לא להוציא דברים שאחר לא יכול? דברים שהם מי ישוה לו? זו ממש הלשון שאומרים בפיוט נשמת: **"מי ידמה לך, מי ישוה לך, מי יערוך לך"**. הוא אומר, **"מה אדמה לך, מה אשוה לך?"** זה הרי כל התפקיד. נביא הוא אדם שמחובר לשכינה, מחובר לסוג כזה של דברים שהם "מי ידמה להם ומי ישוה להם". נו, מה יש לו טענות, **"מה אעידך, מה אדמה לך, מה אשוה לך, מי ארפא לך?"**

ארבעת הפעלים של הפסוק

להיות מעיד, להיות מדמה, להיות משוה, להיות מרפא – זה הולך ביחד, וזה התפקיד שלך. התפקיד שלך הוא למצוא כיצד להיות מעיד. **"העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ"** (דברים ל, יט) – זה היה תפקידם של הנביאים, של משה רבינו, של ישעיהו הנביא; הם מעידים בישראל את המציאות, הם מראים את המציאות. אני משוה, אני מדבר על הדברים שאין דומה לו, ואפשר להוציא אותם – זה תפקיד דברי התורה, של האלף בית של התורה, לתת מילים לזה.

להיות מדמה: **"ביד הנביאים אדמה"** (הושע יב, יא), **"גדול כח הנביאים שמדמה את הצורה ליוצרה"** (בראשית רבה כז) – גדולת הנביאים היא שהם יכולים לדמות דברים שאי אפשר לדמות. ו"מי ארפא לך": **"כי אני ה' רפאך"** (שמות טו, כו) – אחד הדברים הראשונים שהקב"ה אמר לעם ישראל כשיצאו ממצרים: אני יכול לרפא את המציאות. **"וירפא את מזבח**

ה' ההרוס" (מלכים א יח, ל) – אני יכול לרפא את המציאות דרך זה שהוא מסתכל עליה בבירור. הוא מעיד, משוה, מדמה, מנחם ומרפא. והוא אומר "אני לא יכול" – זו ממש קושיא, זה הרי התפקיד שלו.

נביאי השקר: שוא ותפל

על זה אומר ירמיהו את הפסוק הבא ומתלונן: כן, אבל נביאיך, הנביאים שלכם – כאן הוא מתכוון לנביאי השקר שלומדים בספר ירמיהו. מזה רואים שזה ספרו של ירמיהו הנביא; הוא נלחם עם נביאי השקר, כמו חנניה בן עזור וחבריו, שהעידו שכלי ה' חוזרים מבבל, הם עשו סימנים, אותות ומופתים, נתנו חיזוק לעולם, שלא יפחדו, הכל יהיה טוב. וירמיהו אומר: הנביאים שלכם בוגדים בתפקידם.

"נביאיך חזו לך שוא ותפל ולא גלו על עונך להשיב שבותך ויחזו לך משאות שוא ומדוחים" (איכה ב, יד). נביאיך, שתפקידם להיות מעיד, מדמה, משוה, מנחם ומרפא, אמרו במקום זה "שוא" – שקר, כלום, לא אמת. "ותפל" פירושו דברים בלי טעם, כמו "היכל תפל בלי מלך", כמו בלי מלח נקרא תפל.

לגלות עונך

והם לא גילו עונך, כמו שכתוב **"מגלה שמים יגלה עונו וארץ מתקוממה לו"** (איוב כ, כז). התפקיד הראשון של נביא, של השגה, הוא לגלות את העוון, להיות ברור עם זה. כמו שכתוב **"ראשונים נתגלה עונם נתגלה קצם"** (יומא ט). אני חושב שזה רמז לבית שני, כי הגמרא אומרת שהחורבן שיש לנו, שנקרא שנאת חינם, נעשה ש"אחרונים לא נתגלה עונם ולא נתגלה קצם". אנחנו לא יודעים כלל מה הבעיה שלנו. אפשר להסתכל בגמרא ולראות שכתוב על שנאת חינם, אבל אנחנו לא תופסים את זה, אין לנו את הכוח, אין לנו נביא. זה אומר שכשאומרים שאין לנו נביא: אין לנו מישהו שיכול להסתכל על המציאות בעיניים ולומר מה זה.

יש לנו כל מיני אנשים שאומרים, אם נגלה את העוונות – "להשיב שבותך" – אפשר לעשות תשובה, אפשר לתקן את השביות, את הפראות, את החוצפה. אבל נביא השקר סותם, הוא "משאות שוא ומדוחים", שקרים ודברים שמסיטים מהדרך. במקום "להשיב שבותך" הוא מסיט מהדרך.

מה זה "תפל"? הביקורת העמוקה של ירמיהו

"מדוחים" אני מבין; "שוא" פירושו שקר או כמו "איפת שוא". אבל מה זה "תפל"? אני מבין שזו לשון מליצה, דברים בלי טעם. מה הקשר לכך שאין טעם?

חשבתי שיש כאן ביקורת עמוקה של ירמיהו הנביא על נביאי השקר, והוא מלמד אותנו מה הדרך להיות נביא אמת, שאז יהיה **"ואתה תהיה לי לפה"** (ירמיה טו, יט), אז יהיה "מי ירפא לך" – מי שעומד על הסוד שנקרא "מי", זו הבינה, כמו שכתוב **"כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלים תנוחמו"** (ישעיה סו, יג).

נביאים ובינה

לנביאים יש קשר לבינה; נביא מדבר עם ה"מי". אנחנו רואים את כל נביאי השקר, נביאי **"אך חזון לב שוא"**. אי אפשר להאשים אנשים, זו המציאות שגורמת לזה. אבל על כל דבר, על כל טרגדיה, יש להם מילה טובה, איזו קלישאה: נו, הקב"ה יעזור, יהיה טוב.

חיזוק כבריחה מהזדהות

הרבה פעמים כשאדם בא לשני עם צרה, השני נותן לו חיזוק: אל תתייאש, יהיה טוב. אבל כשחושבים על זה, רואים שהסיבה שהוא נותן חיזוק היא לא תמיד כי הוא רוצה לעזור לשני. בכלל לא ברור שהדרך לעזור היא דרך חיזוק; יכול להיות להיפך, לעורר אותו ולהראות מה הוא צריך – "לגלות עונך" ("עונך" לא בהכרח החטא שלו) – להראות מה הבעיה, מה אפשר לעשות. לא תמיד יש מה לעשות – יש לו מחלה או דבר אחר – אבל צריך לדעת מה אפשר לעשות.

הרבה פעמים מה שאומרים חיזוק הוא באמת אי הנוחות של המחזק. כשבא אדם עם צרה, יש לו תביעה עליי: אני צריך לעשות משהו, אני צריך לעזור לך; מישהו עשה לך עוול, אני צריך ללכת לקרוא לו? אז נותנים לו במקום אמונה וחיזוק, אותו פזמון שאומרים לכולם: הקב"ה עוזר לכל, **כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד** (ברכות ס), כל מיני פזמונים כאלה. ועושים זאת לא כי רוצים לעזור לשני, אלא כי אני לא רוצה להיות במצב לא נוח שיש בעיה שאני צריך לעשות משהו. אנשים לא אוהבים להרגיש רע – זה מאוד נורמלי – וגם את צרת השני הוא לא מרגיש בשמחה. אז הוא אומר חיזוק כדי שלא יצטרך להזדהות עם צער השני. אני לא אומר שצריך תמיד, אבל יש הבחנה כזו.

הקלישאה אין לה טעם

ירמיהו הנביא בוודאי היה מאלה שהיו מההבחנה, והוא טען שמלבד זה שזה שוא, זה גם תפל, אין לזה טעם. מסתכלים בכל קלישאות החיזוק, זה אותו דבר שוב ושוב, אותו מעשה שהמגיד מספר כל שבוע. זה לא רק שקר, אין לזה טעם. זה כמו לחם בלי מלח.

אפשר לחשוב שאמנים כאלה, בעלי דרשנים כאלה, שעושים כל פעם הפוך ממה שמתכוונים, איזו חכמה עליונה – אז לזה יש טעם. קודם כל יש לזה קצת יותר טעם מאשר מי שאומר תמיד את אותה קלישאה. אבל גם זה יכול להיות בלי טעם: תופסים את הטריק איך אומרים כל פעם הפוך. לא צריך לחשוב ששבת חזון היא השבת הנמוכה ביותר בשנה, לא, היא הגבוהה ביותר; לא צריך לחשוב ששבת נחמו היא שבת טובה, אני אומר שיעור ששבת נחמו צריכה להיות עצובה, כי בשבוע שעבר היינו צריכים להיות שמחים, והשבוע נהיה עצובים. אולי בדיוק להיפך? אני לא יודע. גם הנורמלי הוא קדושה. שניהם מעניינים.

האמת כמקור למעניינות

מה מעניין, מה לא תפל? זה מלוח, זה דברי טעם. אני רוצה מאוד להתבונן בזה, כי זה גם נוגע לי. כל אחד מחפש לשמוע את מגיד השיעור אומר דברים של טעם, אומר חידושים; מי שקצת בוגר לא מחפש לחזור על אותו דבר, הוא מחפש לשמוע איזה חידוש.

עכשיו יש שאלה: איך מוצאים חידושים, דברים אמיתיים שיש להם טעם? הרבה פעמים נדמה שדברי טעם צריכים להיות הפוכים: אם הרב הרגיל אומר כך, הוא יאמר הפוך; או שהוא מביא שלוש שיטות ועושה תורה. ומה יהיה כשצריך כן לומר חיזוק כמו הקלישאה? אז הוא אבוד, הוא עושה את זה אבל הוא לא מרגיש, בטוח אין לזה טעם, אפילו הוא עצמו לא מאמין בזה. או כדי לחדש אומר עקמומיות, כי הדברים הישרים כבר כולם יודעים. גם לזה אין שום היגיון.

חזרה לטענה: אם נביא השקר היה אומר דבר של טעם, מליצה יפה, היה טוב? הבעיה היא הרי שזה שקר. מה הקשר שזה שוא ותפל – בלי טעם זו בעיה אחת, ושקר זו שנייה?

הגמרא: אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד

איך ירמיהו הנביא באמת ידע שחנניה בן עזור ומאה וחמישים נביאים אמרו נבואה הפוכה, והם אמרו שקר ולא הוא? אולי הם אומרים את האמת?

אומרת הגמרא בסנהדרין: הוראה מאה וחמישים נביאים אומרים את אותה נבואה, בדיוק אותה לשון. אמר ירמיהו, יש לי קבלה: **סגנון אחד עולה לכמה נביאים** (סנהדרין פט) – סגנון פירושו נושא אחד. נושא אחד יכולים הרבה נביאים לדבר, לפעמים אפילו אותו נוסח, אבל כל אחד מכניס אותו למהלך שלו, לסגנון שלו, למבט שלו. **ואין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד** (סנהדרין פט) – כשהקב"ה שולח נבואה, הוא לא שולח את אותה לשון לשני אנשים.

אם שני נביאים אומרים בדיוק את אותו פסוק, זה סימן שזה נביא שקר. (לפעמים מוצאים בנביאים את אותו פסוק? זה כשמותר לחזור על נבואת השני, אם זה דבר טוב לא צריך לחדש חדשות, אבל הוא מכניס את זה לעולם שלו, לפשט שלו.) זה ידע ירמיהו: אם כל אחד אומר בסגנון אחד, זה נביא שקר. מה זה אומר? שאם כל אחד אומר את אותה תורה, אין לזה טעם – וזה סימן שזה לא אמת.

האמת הופך למעניין

תאמר: כל אחד צריך להיות מקורי? מה אם אין לי מליצה אחרת, אני אומר את אותו מזל טוב שכולם אומרים? לא. הבעיה היא שזה שאתה אומר דבר בלי טעם, זה סימן שזה לא אמת. אם מישהו מחפש משהו עם טעם, שידע שלא חסר לחפש טעם, צריך רק לחפש את האמת. ברגע שהוא יחפש את המציאות, הוא יהיה כן, הוא יחפש מה באמת העובדה, הוא ממילא יהיה מעניין.

למה? כי העניין לא בא מבני אדם, ולא ממה שחשבתי פעם כך והיום אחרת (זה מעניין לילדים קטנים). העניין בא ממה שרבי אמיתי אומר את האמת – זה מתאים לכל. כמו שאומרים **"האמת מתאים לעצמו בכל צדדיו": הוא אומר דבר אמת, הוא מוצא אלפי ראיות לכך, כי אמת היא המציאות, זה מתאים. הוא יוצא לרחוב, הוא רואה את זה; הוא לומד ספר חסידי, ספר ליטאי – ככל שהספרים הצליחו להוציא את האמת, הוא רואה את זה בכל מקום. כשאומרים שקר נתקלים בהרבה קושיות. כשלומדים דבר אמת – ואמת אני מתכוון לכל דבר שהוא יותר ברור, שמקרב יותר אדם לה', למה שהמציאות היא – אז זה מעניין בצורה נוראה.**

למה אנשים משעממים

רוב האנשים לא מזויפים כי הם משעממים או כי הם מחקים את האחר. רוב האנשים מזויפים כי הם מכסים את המציאות בשוא ותפל – "חזו לך שוא ותפל" – זו שבת חזון. הוא מכסה עם צרור מליצות שהן "שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד", כולם אומרים את אותו דבר. פשוט שהוא לא מסתכל על המציאות ישירות. ברגע שאתה מסתכל ישירות, אולי תאמר כמעט את אותו פסוק כמו האחר, אבל עם אות אחת אחרת, כי אתה רואה את זה קצת אחרת. אל תתבייש, אמור בדיוק כך, זה יהיה מעניין. אתה מפחד להסתכל על העולם, להסתכל על ה' כמו שהוא, בוודאי תהיה שוא ותפל – השוא והתפל הולכים ביחד.

יוצא ששוא ותפל אינם שני דברים שונים. מה שזה קלישאה הוא כי הוא לא מסתכל על האמת, והמקור של העניין אינו השקר אלא האמת. המציאות קיימת מספיק; הקב"ה עושה בכל יום **חדשים לבקרים רבה אמונתך** (איכה ג, כג), חידושים על גבי חידושים. בכלל לא חסרים חדשות בכל יום למי שמסתכל. ומה שאין לנו חדשות, שאומרים כל שבוע את אותו דבר, זה כי מפחדים להסתכל על המציאות; מסתכלים מה אמרנו אתמול, מסתכלים על מה השולחן האחר אמר, בוודאי אז יש רוח שקר בפי כל נביא. אפילו אם יש בזה נקודה של אמת, זה עדיין שקר, כי אם הוא היה מסתכל באמת היה רואה קצת אחרת.

להיכנס לחורבה

עכשיו בואו נחזור. השכינה אמרה לבעל יוסף, וזה אומר לכל אחד ששומע את הבת קול מנהמת כיונה, ואת החורבה, שצריך לפעמים להיכנס לחורבה. אסור להיכנס לחורבה, זה הרמז של הגמרא (ברכות): רבי יהושע בן לוי פגש את אליהו הנביא, אמר לו שהלך לחורבה להתפלל. אמר לו אליהו, אסור ללכת לחורבה. אדם לא שייך לחורבה.

מה זה ללכת לחורבה? יש מקום כזה שנקרא חורבן, חורבן בית המקדש, חורבה אחת מחורבת ירושלים. אדם לא יכול לחיות בחורבה; זה לא מקום, זה מקום שבו שעירים ורוחות, שם מסתובבים שדים ורוחות, כשעצבות לא בונים כלום. אפילו עצבות על החורבן לא בונים. מאיפה נבנית חורבת ירושלים? מעשיית חתונה, מכל ששון, משמחה ושמחה וחתן וכלה. בשמחה אפשר לבנות; מחורבן אי אפשר לבנות, אסור ללכת לחורבן.

אבל קורה שיהודי אין לו איפה להתפלל – זה הסוד של שלושת השבועות. צריך לפעמים ללכת לחורבן; כאן יש דיבור, יש חורבן, כבר עשו סדר. הוא נכנס לחורבן, והחורבן היא מאוד אמיתית, כאן הוא שמע בת קול מנהמת כיונה. למה לא שומעים את זה ביישוב? כי ביישוב זה מקום מכוסה היטב, מלא שוא ותפל; שם עומד שלט גדול "בית המדרש", שם באים הנביאים של "חזו לך שוא ותפל". אבל בלית ברירה חיים שם. אם הוא נכנס לחורבן, הוא שומע שם איך הצרות, איך זה נורא. ואם זה נורא – איך הוא ממשיך? מה הוא עושה עכשיו?

הנחמה אינה בלוף – היא יותר אמת

וכאן יש תוספת חידוש: אין אף מילת שקר אחת בנושא של נחמות, אף לא מילת חיזוק אחת. אם מישהו חושב ששבע דנחמתא היא דבר כזה שאנחנו בגלות אבל נעשה כאילו לא, נשתכר, תנו שכר לאובד, נעמיד פנים שאין – זו לא נחמה, זה בלוף. מה זו נחמה כזו, לחיות בשקר? אם האמת היא שהשכינה בגלות, ובכל זאת מוצאים כל מיני תורות שנגד המציאות הבסיסית? לא יכול להיות דבר כזה.

אלא מאי הפירוש: לא נכון שמה שאנחנו אומרים הוא רק חצי מהמעשה. לא נכון שאם מישהו יסתכל באמת לאמיתה הוא לא יניח, יאמר **"אחי תנחמוני הבו"** – הניחו מכל התורות האלה, אני רוצה להסתכל על המציאות, אני רואה שהמצב עמוק באדמה. לא נכון שהוא יישאר שם. זה אמת, יש הרבה מאוד אמת בזה, צריך לתת זמן לחלק הזה, צריך להסתכל על זה, לא לפחד מזה. אבל אם באמת יישארו שם, אם באמת יסתכלו שם, יראו שיש עוד דברים.

ריאליזם אינו פסימיזם

איך אפשר לומר את זה בצורה הכי פשוטה? צריך להיות ריאליסטי. ויש נטייה כזו, נטייה מצחיקה בעולם, שעושה זיהוי מוטעה של ריאליזם עם פסימיזם. כמו שאומרים: פסימיסט רואה את הכוס חצי ריקה, אופטימיסט רואה את הכוס חצי מלאה, והריאליסט אומר שהיא חצי ריקה וחצי מלאה. אבל הרבה פעמים מי שמחזיק את עצמו לריאליסט אומר את החצי לכיוון הנמוך; היא שליש מלאה והוא אומר שהיא רק חצי מלאה – למה לא לומר שיכולה להיות עוד יותר?

ריאליסט לא אומר לראות רק מה שיש עכשיו; יכול להיות מחר אחרת – לא אומר שיהיה, אבל יכול. כל עוד אדם חי (אם אדם מת צריך לדעת מה קורה בעולם העליון, יהיו דברים טובים אחרים ודברים רעים אחרים) – כל עוד אדם חי, האופטימיסט תמיד מוצא איזו נקודה טובה, והוא לא מתכוון לשקר. אם הוא אומר שקר, זו בוודאי רוח שקר, צריך להיזהר.

על מה להתמקד

זה לא רק עניין של מה האמת, אלא גם על מה להתמקד. דיברנו תשעה באב על זה, שאלה של כוונה. יש מצוות, יש סדר שהמיקוד צריך להיות נכון. מי שאומר שהוא מחפש את האמת – דיברנו על זה בשבוע שעבר בשיעור לשושי – זה לא מספיק, כי צריך גם לדעת על מה להתמקד.

נניח שהאמת היא שכל העולם כולו הוא אמת, כל מה שעשה ה' – זה הכל אמת. ועל מה בדיוק אני מתמקד? צריך איזו דעת חדשה, שכל חדש שאומר שזה אמת וגם זה אמת, ועכשיו חושבים על זה. איך יודעים על מה לחשוב? כאן באמת הנושא של מה שקוראים פסימיזם ואופטימיזם – זה עניין של מידות, לא עניין של שכל או דעת.

האמת יש בה יותר טוב מרע

מה שאני מסביר הוא שיש אמת: אם אדם אומר אני לא רוצה לדעת שום מעשה, אני לא רוצה להאמין בשום תורות, אני רק רוצה להסתכל על המציאות – הוא גם יראה שהרבה פעמים זה יכול אפילו להיות. אני חושב שזו היתה ההתבוננות של ישעיהו הנביא: יש לנו רק שלוש פורעניות ושבע נחמות, ויש הרבה יותר. אפשר ללמוד שכיון שאנחנו כל כך שבורים צריך כל כך הרבה חיזוק, אולי ואולי נעשה משהו. אבל זה גם אמת, וזה חוזר להתבוננויות מאוד עמוקות בשאלה למה יש טוב ורע בעולם: אם יעמיקו יראו שכמעט תמיד יש יותר אמת, יותר טוב מרע.

המשל של הטכנולוגיה

נהוג להתלונן; כל מה שאומרים אפשר לומר בדרך תלונה. יש טכנולוגיה, יש אינטרנט, זה מבלבל אנשים, זה לוקח את הפוקוס, את ישוב הדעת, זה מביא הרהורים אסורים, מעשים אסורים, זה עושה כל מיני עירוב טוב ורע. נניח הכל אמת. מישהו שהוא חיובי אומר פרו-טכנולוגיה, טק-חיובי, שהכל רק

כלים; דיברו על זה בהרחבה במקומות אחרים. מישהו אומר, אתה לא ריאליסטי, תראה כמה אנשים מתבלבלים, כמה עושים עבירות בגלל זה.

אוקיי, אני מודה על כל המציאות. כבר ישבתי תשעה באב איתך, אמרתי, כל העבירות שבעולם, כל החטאים, כל הרע, כל החורבנות שבעולם, התלונן עליהם עד אין קץ, כמו חורבן ימינו; הוא ראה את כל הדבר ברור בלי שום ספקות, בלי שום שוא ותפל. עכשיו בוא איתי והודה על האמת: אמור לי כמה דברים טובים יש בזה. והאמת היא, בדיוק כמו שקשה לאדם סובל להיות את הרע וכמה המצב מעוות, כך קשה, אולי יותר קשה, לאדם סובל להיות כמה דברים טובים יש.

צריך רק לקום מוקדם בבוקר ולראות שאני חי בעולם שבו אני יכול ללחוץ על כפתור, זה נדלק מאליו, נעשה אור. **"לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת"** (שמות לה, ג) – לעשות קצת אש היה דבר שלם, ל"ט מלאכות, הלכות שבת; לעשות אור בלילה היה דבר קשה, זה עלה יקר, ובחצי פרוטה עולה החשמל כל הלילה. הוא לוחץ על כפתור וזה מביא לו מיד את הגמרא, את המקור, את כל המדע, כל מה שהוא רוצה לדעת בעולם ברגע אחד. אני לא מאמין שמישהו שמודה על האמת, שרוצה להיות נביא ולהסתכל על המציאות, יש לו בכלל את הכלים, את ביטויי השמחה, את ביטויי הנחמה שאפשר לומר על דבר כזה.

המשל של המזגן

יש מזגנים. אלפי שנים סבלו אנשים מהחום. הקיץ נקרא זמן צרות, **"וקטב מרירי"** (דברים לב, כד) – כתבתי שהקליפה של בין המצרים, הקושי, קשורה מאוד לחום. "קטב מרירי" קשור לחום; יש קליפה רוחנית וקליפה גשמית ממנה, ובגלל זה החורבן לא נחרב בזמן, כי חם מאוד. החום הוא ממש בעיה.

וברוך ה' שכמעט פתרו את הבעיה: לוחצים על כפתור קטן, ואין חום. אני חושב שצריך לקבוע יום טוב על הטכנולוגיה, על המזגן – יום טוב אחד בשנה לכבוד זה. תארו לעצמכם שזה חלק מיום טוב; אני לא מדבר על גשמיות – מה ההבדל של ישוב הדעת ללמוד במקום שיש מזגן ומקום שאין? יש הבדל אמיתי. אפילו הצדיק הגדול ביותר שהתנתק מעולם הזה, עם מזגן הוא לומד יותר טוב, מתפלל יותר טוב. חמישה עשר באב, נעשה יום טוב מיוחד לרקוד לכבוד זה שיש מזגנים, וטלפונים, וחשמל, ואינטרנט – הכל דברים נפלאים. אני לא מקל בשום בעיה, בואו נעבור את כל תשעה באב.

שלוש פורעניות ושבע נחמות: החשבון

עכשיו בואו נחשב, ונראה שבמציאות, אם יש שלוש פורעניות, יש שבע נחמות. זה חייב להיות, כי אם המציאות היא יותר מהרע – והכל קיים – ממילא כמעט בכל מצב הכי קשה, כמעט בכל מצב בודד (חוץ מאדם שאומר טוב מותי מחיי, אז שלא יאמר את זה), יש יותר טוב מרע. והטוב הוא כל כך טוב, כל כך עמוק, ואין לנו כלים לשער את זה.

שמחה של מצווה והאריז"ל

האריז"ל אמר שקיבל את כל המדרגות דרך שמחה של המצווה. שמחה של המצווה אומרת שהאריז"ל מעולם לא אמר שזה דור חלש. כי כשאדם אומר, אנחנו עושים כאילו מצוות, הוא באמת לא יהיה לו מצוות. אומרים מהשמיים: אתה מחזיק כל כך מעט מהמצוות שלך? אם אתה אומר, מה, אנחנו יכולים היום לעשות יותר מצוות ממה שמישהו יכול היה לעשות, ואנחנו עושים את הטוב ביותר, ואנחנו יכולים ללמוד תורה – אין שום שאלה שאנחנו יכולים היום ללמוד את התורה ולהבין את ה', להבין את המציאות, עם כל הכלים שיש. אפשר להרים טלפון, להתקשר למי שרוצים, לשאול את AI או ישירות. אפשר ללמוד את התורה יותר מכל עני ראשון, עני אחרון, עני צדיק, מי שיכול היה; ממילא יש פשטים טובים יותר.

צריך להרגיש רע שאני אומר פשט טוב יותר מרש"י בפסוק? רש"י היה שמח; הוא כביכול אמר לנכדו שהוא שמח, ואנחנו יכולים להיות אלף פעמים יותר טובים ממה שהרשב"ם יכול היה לחלום. ובוודאי עדיין יש גלות, ובוודאי עדיין יש אלפי גזירות וצרות ומחלות, ולא מכחישים כלום.

ישעיהו הנביא לא היה פנטזיונר

ישעיהו הנביא לא היה פנטזיונר. הוא לא אמר: אה, ירמיהו הנביא הוא שחור-רואה, אני אסתכל טוב. לא. הוא אמר: אני רואה את כל הדבר, אני רואה דרך כל החורבן, בדיוק כמו שחד, בדיוק כמו שעמוק, אני יכול בעצמי לכתוב חורבנות כמו ירמיהו. אבל אני יכול גם לומר, כל העניין שלנו הוא לא להקל במציאות – תסתכל קצת במציאות, תראה כמה יפה וכמה מאושר וכמה טוב זה.

ובדיוק כמו שמסתכלים בצרות החורבן, בצרות השכינה, רואים איך **נפלה לא תוסיף קום** (עמוס ה, ב), לא יכולים לראות איך קמים. בדיוק כך כשרואים במשהו טוב – כמו שהבעל שם טוב אומר, אוחז במקצת האמת אוחז במקצת האחדות אוחז בכולו. טובה היא אחדות, טובה היא כולה אלוקית. אין דבר כזה חצי אלוקים, אין דבר כזה חצי אמונה. יש חצי כפירות, כפירות פירושה חצי, אפיקורסות פירושה חצי; שלא על מנת לקבל פרס, פרס פירושו חצי. כשהוא בקטנות, זה רק מה שהוא שם; אבל בגדלות זה הכל. ודווקא כי זה גדלות, אין לזה כל כך הרבה מילים, יותר קשה להוציא, כי הכל אחד.

אבל אם אפשר להוציא את זה, אם יש מתנה כמו שיר, בטוח שיש הרבה יותר. אפשר באמת להיות שמחים, ויהיה לנו שבת שמח, ונשמע קצת מה שאנחנו מדברים ונעבוד על זה.